यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

विश्वकोष शिक्षणशास्त्रज्ञानमंडळ

समीक्षक व लेखक कार्यशाळा : २४/०७/२०१७

विश्वकोष शिक्षणशास्त्र ज्ञानमंडळ समीक्षक व लेखक बैठक दिनांक २४ जुलै २०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीस पुढील तज्ज्ञ उपस्थित होते.

अ.क्र.	तज्ज्ञ	पत्ता	फोन नं.	पत्ता
१)	डॉ. संजीवनी महाले (प्र.संचालक)	प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा	९४२३०८०४६५	Drsanjivani_mahale@yahoo.co.in
२)	डॉ. कविता साळुंके(समन्वयक)			
३)	डॉ. दीपक घैसास (विषय पालक)	३६१, स्वप्नशिल्प, विलेपार्ले, मुंबई – ४०००५७		Dipak.ghaisas@
४)	श्री. राजस वैशंपायन (समन्वयक मुंबई कार्यालय)	मराठी विश्वकोष कार्यालय, मुंबई	८४२५०८४५८७	rajasvishwakosh@gmail.com
५)	श्री. संतोष गेडाम (विषय तज्ञ)	मराठी विश्वकोष कार्यालय, वाई, १२ ब सन्मतीनगर, विजापूर रोड, सोलापूर – ४१३००४	९६३७०९०८११	mvkoshsggedam@gmail.com
६)	डॉ. ह. ना. जगताप	वैष्णवी इंदिरानगर, गंगापूर रोड, नाशिक – ४२२०१३	९८२२६१५४६४	hnjagtap@rediffmail.com
७)	डॉ. अनंत जोशी	२०३, अपार्टमेंट, प्रसाद हॉस्पिटल जवळ, श्रद्धानंद पेठ, नागपूर	९८२२७७०२८१	Anant2510@gmail.com
८)	डॉ. के. एम. भांडारकर	प्राचार्य शा. अ. महाविद्यालय, बुलढाणा, परंगगाव रोड, मू. गारगोटी, ता. भुदरगड, कोल्हापूर	९८२३२९७७५०	kmbhandar@gmail.com
९)	डॉ. सुमन करंदीकर (Ab)	६१४/१७ बी वॉर्ड, जनाई सासणे कॉलनी, जव्हारनगर, कोल्हापूर – ४१६०१२	०९४२२२०२७९८	
१०)	डॉ. पी. आर. गायकवाड	२५ इ. opp, इनकमटॅक्स ऑफ., ताराबाई पार्क, कोल्हापूर	९८५०३९५७०७	Dr.prgaikwad@gmail.com
११)	डॉ. रघुनाथ चौत्रे	A – ५ गंगालहरी, प्रतिज्ञा हॉल जवळ, कर्वेनगर, पुणे	९८८१८७६५९५	

		– ४११०५२		
१२)	डॉ. उमाजी नायकवडे	६०९, Woodland Harmony, Gandhi Bhavan Rd., Khotrud, Pune	९६५७८६००६२	nayakawadeumaji@gmail.com
१३)	नीतू पंडित	६, संपूर्ण हार्मनी, सोमवार पेठ, कऱ्हाड, जि. सातारा	९७६५७०८७९३	neelpan@yahoo.com
१४)	सुषमा पाध्ये			Padhye.sushama@gmail.com
१५)	अदिती नातू			
१६)	डॉ. दिनेश नेहेते		९७६५४०९६४२	nehetedinesh@gmail.com
१७)	डॉ. वर्षा यु. कुलकर्णी		९८२२८४८४४४	varshaukal@gmail.com
१८)	अश्विनी गोडसे	A – २,१०६, सिल्वरकॉइन, धायरी, पुणे	९१६८९०२०१०	ashwini.godse@gamil.com
१९)	सचिन पोरे	शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, य. च. म. मू. वि. नाशिक	९०२१२४४५७७	s.spore777@gmail.com

या बैठकीत उपस्थितांचे स्वागत करून बैठकीस सुरुवात करणात आली.

1) प्रथमतः डॉ.कविता साळुंके यांनी प्रास्ताविक केले.त्या प्रास्ताविकात पुढील मुद्दे मांडण्यात आले.

   महाराष्ट्र राज्य स्वतंत्र झाल्यानंतर महाराष्ट्रात जे अनेक उपक्रम हाती घेतले त्यातील एक म्हणजे महाराष्ट्र राज्य सांस्कृतिक मंडळाची स्थापना त्या अंतर्गत लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांच्या अध्यक्षतेखाली विश्वकोश मंडळाची स्थापना होऊन त्यात जवळपास २० खंड विकसित झाले.त्यात साधारणतः २०,००० नोंदी आहेत.आता नव्याने विश्वकोष मंडळाच्या कार्याचा विचार सुरु झाला.पूर्वी तंत्रज्ञानाच्या मर्यादांमुळे ईमोड कार्यान्वित नव्हता,आता दुसऱ्या टप्यात आहे.त्या नोंदीचे ६० विषयात वर्गीकरण करण्यात आले असून त्या प्रत्येकाचा स्वतंत्र ज्ञानकोष होणार असल्याचे सांगितले त्यासंदर्भात विश्वकोष मंडळाने महाराष्ट्रातील विविध संस्थासोबत एम.ओ.यु.करून प्रत्येक संस्थेकडे विशिष्ट विषयाच्या ज्ञानकोष मंडळाच्या विकसनाची जबाबदारी दिलेली आहे.हे नवीन विश्वकोष कार्य प्रमुख तीन तत्वांवर आधारलेले

   - तंत्रज्ञानाचा अधिकतम वापर त्यामुळे सहभागीत्व
   - केंद्रीत स्वरूपाकडून – विकेंद्रीकरणाकडे
   - विविध संस्थांचा सहभाग.

2) त्यानंतर प्रत्येक विश्वकोष मंडळ कार्यासाठी करण्यात आलेल्या कार्यकारी मंडळाची रचना स्पष्ट करण्यात आली. ती रचना पुढीलप्रमाणे

   मुंबई व वाई विश्वकोष कार्यालयातील समन्वयक ⟶ संस्थेतीलविशिष्टविषय मंडळ समन्वयक विषय पालक ⟶ तज्ज्ञ सल्लागार मंडळ ⟶ समीक्षक मंडळ ⟶ लेखक ⟶ भाषा संपादक.

   प्रत्येक विषय मंडळाच्या कार्यासाठी स्वतंत्र वेबसाईट विकसित केली असून त्यांची रचना विश्वकोष मंडळ मुख्यालय मुंबई येथून करण्यात आली आहे. शिक्षणशास्त्र ज्ञानमंडळाने आपल्या वेबसाईटसाठी प्रास्ताविक,

आपल्या मंडळाची उद्दिष्टे, लोबो, विषय वर्गवारी, नोंदींची यादी अंतिम करून वेबवर अपलोड करण्यासाठी विश्वकोष कार्यालय समन्वयक श्री. राजस वैशंपायन यांना पाठवलेली आहे डॉ. संतोष गेडाम विषय तज्ज्ञांच्या मदतीने पूर्वीच्या लेखनातील २७ नोंदींना अंतिम स्वरूप देऊन त्या वेबवर अपलोड करण्यास मान्यता दिली आहे नव्याने ५२ नोंदींचे लेखन कार्य प्राप्त झाले असून ते आज समिक्षकांकडे पुढील कार्यासाठी देण्यात येणार आहे. नोंद लेखन विश्वकोष मंडळाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार २५०,५०० किंवा ७५० शब्दांचे असेल.

3) त्यानंतर डॉ. दीपक घैसास विषय पालक यांनी पुढील माहिती दिली –

तंत्रज्ञानामुळे विश्वकोषाचा प्रचार प्रसार उत्तम रीतीने होऊ शकतो. संदर्भ म्हणून वापर करण्याचा कल वाढेल. नोंदींचे अपलोडिंग कोठूनही होऊ शकेल. ऑडीओ / व्हिज्युअल समाविष्ट करता येतील. भाषणे, चित्रफित मूळ आवाजातील प्राप्त झाल्यास ती ही जोडता येतील. उदा. रवींद्रनाथ टागोरांचे स्वत:च्या आवाजातील राष्ट्रगीत. लेखकाने तसेच समीक्षकांनी नोंद आकर्षक करण्याचा प्रयत्न करावा म्हणजे जास्तीत जास्त लोक याकडे वळतील. विश्वकोषातील लेखनात आकडेवारी पेक्षा अचूक माहिती किती आहे ते पाहावे. सदर विश्वकोष शिक्षक, गुरुंप्रमाणे विद्यार्थीही बघतील. ऑनलाईन सेवेमुळे गुगल वरून सर्च शक्य. इंग्रजीत ज्यांना वाचनाची सवय आहे त्यांच्यासाठी तो आकर्षित कसा करता येईल ते पाहावे. उदा. आकर्षक लेखन, ऑडीओ / व्हिडीओची जोड, भारताची संस्कृती सांगावी, भाषेबाबतगोडी निर्माण करण्याचे कार्यही विश्वकोष मंडळाकडून व्हावे. कारण आज भारतात मराठी टाळली जाते आणि परदेशात भारतीय संस्कृती जोपासण्याचा कल दिसतो. तेंव्हा दोघांना उपयोगी पडेल असे लेखन हवे.

4) त्यानंतर झालेल्या चर्चेतून काही मुद्दे पुढे आले.

- प्रमाणित ग्रंथातून लेखन हवे.
- लेखकांना संदर्भग्रंथ देणे अनिवार्य करावे.
- Controversial नोंदी टाळाव्यात
- विश्वकोष नोंद लेखन करतांना - इंग्रजी शब्द कंसात टाकावा
- वेगळा शब्द नव्याने शोधला असेल तर त्याच्या अर्थाचे थोडेसे स्पष्टीकरण द्यावे. प्रदोशिक भागानुसार अर्थ बदलत असेल तर तेही स्पष्ट करावे
- चुकीची माहिती देऊ नये.
- प्रमाण इंग्रजी शब्द वापरावेत.
- व्याख्या देतांना समान व्याख्या टाळाव्यात. हेतू, स्वरूप, कार्य यानुसार काही वेगळेपण असेल तरच पुन्हा वेगळी व्याख्या समाविष्ट करावी.
- लिंक जेवढ्या जास्त देता येतील तेवढ्या द्याव्यात

5) त्यानंतर श्री. राजस वैशंपायन यांनी लेखन कसे असेल यासंदर्भात माहिती दिली. त्यात पुढील मुद्दे समाविष्ट होते.

- संदिग्धता टाळावी, साध्या सोप्या भाषेत लेखन करावे.
- डिजिटल असल्याने नोंदीतील भाषा आकर्षक असावी.
- कळीचे मुद्दे टाकावेत.
- तज्ज्ञांनी स्वत: एक नोंद लेखन करावे म्हणजे लेखकांना मार्गदर्शनासाठी ती देता येईल.
- ग्रामीण भागात नेट ओपन होत नाही म्हणून A/V साठीलिंक टाकावी.
- विद्यार्थी, स्पर्धा परीक्षा विद्यार्थी संदर्भ म्हणून वापरू शकतील अशा नोंदी अपेक्षित.
- वस्तुनिष्ठ व खात्रीशीर लेखन असावे.
- स्वत:ची मते, वादविवाद असणारे लेखन टाळावे.
- आकृत्या, चित्रे, तक्ते टाकून लेखन आकर्षक करावे.
- कॉपी राईट प्रश्न विश्वकोष कार्यालय मुंबई येथून सोडविण्यात येतील.
- लेखकांना काही प्रश्न आल्यास समन्वयक अथवा मुंबई कार्यालयात संपर्क साधावा.
- शक्यतो युनिकोडमध्ये टाईप करून पाठवावे. काही प्रश्न असल्यास हाताने लिहून पाठवले तरी चालेल विश्वकोष टाईप करण्याची व्यवस्था करेल.
- शिक्षणशास्त्र ज्ञानमंडळातील लेखकांची लवकरच एक कार्यशाळा घेऊन त्यात लेखननोंदिना अंतिम स्वरूप दिले जाईल.
- जास्तीत जास्त १५०० शब्दांची नोंद असू शकेल.

6) त्यानंतर श्री. संतोष गेडाम यांनी भाषा संपादनासंदर्भातील माहिती दिली. त्यात ते म्हणाले –

- प्रत्येक नोंदीतील आशय त्या नोंदीचा आत्मा असतो.
- नोंद लिहिल्यानंतर ती पुढील प्रमाणे फिरेल.

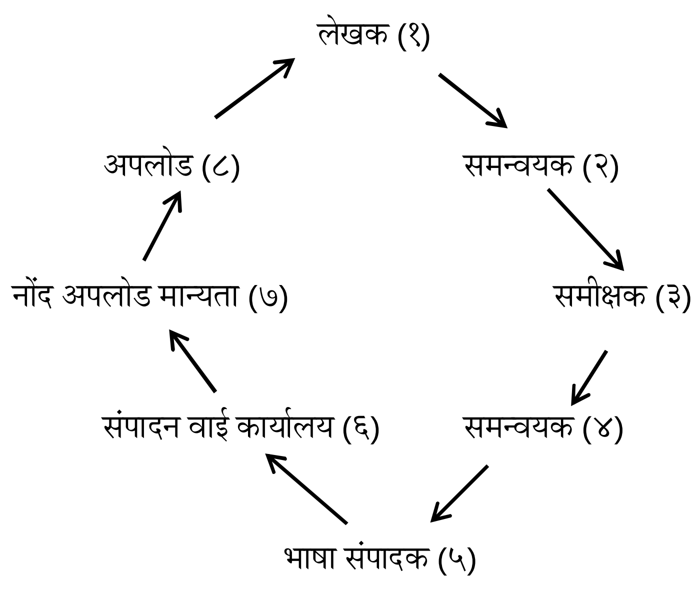

7) समीक्षकांनी समीक्षण करतांना पुढील गोष्टी पहाव्यात –

- शीर्षक वाचकाला समजेल असे आहे का? नसेल तर प्रथमत: शिर्षकाबाबत परिचयात्मक वाक्य लिहावीत.
- लिहिलेला आशय प्रमाण संदर्भग्रंथानुसार आहे का?
- नोंदीच्या शेवटी संदर्भग्रंथ दिलेले आहेत का?
- नोंदीतील स्थळ, व्यक्ती, नावे, काळ यासंदर्भात असलेले उल्लेख तपासावेत. स्थळ अथवा नावे इंग्रजीत असतील तर लिहिलेला उच्चार बरोबर आहे का ते पहावे. आपल्याला शक्य नसल्यास वाई कार्यालयात कळवावे तेथे तपासले जातील
- वादग्रस्त वाक्य असेल तर ते काढावे किंवा प्रश्नचिन्ह करून वाईला पाठवावे तेथे ते तपासले जाईल.
- जन्मतारखा, मृत्युतारखा तपासाव्यात माहित नसतील तर अधोरेखित करून वाईला कळवावे तेथे तपासले जाईल.
- बहूमत, माहितीतील सारखेपणा यावरून दर्जेदार ग्रंथ ठरवावेत.
- नोंद समीक्षणात समीक्षकांना अपूर्ण माहिती वाटली तर नेमके काय अपूर्ण आहे याच्या टिप्पणीसह ती नोंद समन्वयकांकडेपरत पाठवावी. समन्वयक लेखकांना पाठवतील. आपणास शक्य असल्यास आपण दुरुस्त करू शकाल.
- अनावश्यक माहिती भरणा नोंदीत आढळयास त्याला गोल करून प्रश्न चिन्ह करून वाई येथे पाठवावे.
- एखादी नोंद दोन – तीन ज्ञानमंडळात असू शकते आपल्या ज्ञानमंडळाच्या शिर्षानुसार ती पहावी.
- स्वत:ची मते मांडू नयेत.
- आशयाला धक्का न लावता समीक्षण करावे.
- एकच मुद्दा दोघांनी लिहिला तर दोघांचे नाव क्रेडीटमध्ये असेल.

महत्वाचे विश्वकोष नियमानुसार लेखक, संपादक, समीक्षक यांना आपल्या कार्याचे मानधन वाटप नोंद वेबवर अपलोड झाल्यानंतर देण्यात येईल.

8) त्यानंतर उपस्थित समीक्षकांना पुढीलप्रमाणे नोंदी समिक्षणासाठी वाटप करण्यात आल्या.

तज्ज्ञ नाव	**समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी**	**लेखक नाव**
डॉ. ह. ना. जगताप	शिक्षणातील नवे विचारप्रवाह	अनुराधा भोसले
	पाठ्यक्रम	अनुराधा भोसले
	अभ्यासक्रम	अनुराधा भोसले
	ज्वालामुखी	डॉ. जे. ए. धुमाळ
	मुस्लीम कालीन उच्च शिक्षण	डॉ. दिगंबर अंभोरे
	विशेष शिक्षण ते समावेशक शिक्षण	सुधीर मोंडकर

	लैंगिक शिक्षण	प्रभाकर लोंढे
	वंचितांचे शिक्षण	प्रभाकर लोंढे
	समुपदेशन	ज्योती लष्करी
	अपंग एकात्मिक शिक्षण	विद्यादेवी बागुल

तज्ज्ञ नाव	**समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी**	**लेखक नाव**
डॉ. अनंत जोशी	म. फुले	ज्योती लष्करी
	जीवन कौशल्ये	ज्योती लष्करी
	गोवा विद्यापीठ	स्वरदा खेडकर
	अभ्यासक्रम	ज्योती कुलकर्णी
	सहकार्यात्मक अध्यापन	ज्योती कुलकर्णी
	वंचितांचे शिक्षण	सुनंदा पालकर
	शैक्षणिक तंत्रविज्ञान	के. जी. शिंदे
	शैक्षणिक संशोधन	अश्विन बोंदार्डे
	शैक्षणिक संशोधन पद्धती	विष्णू शिखरे

तज्ज्ञ नाव	**समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी**	**लेखक नाव**
डॉ. के. एम. भांडारकर	संख्यात्मक संशोधन	उर्मिला बोधे
	राजा राम मोहन रॉय	गौतम डांगे
	स्त्री शिक्षण / मुलींचे शिक्षण	विद्यादेवी बागुल
	समुपदेशनाची संकल्पना	अनिता थोरात
	मुलिंचे शिक्षण	विद्यादेवी बागुल
	महर्षी धोंडो केशव कर्वे	सचिन पोरे
	बालविकास	डॉ. पिंगळा धांडे
	मार्गदर्शन	संगीता महाजन
	कुमारावस्था	डॉ. पिंगळा धांडे
	दिव्यांग	राहुल ढेरे

तज्ज्ञ नाव	समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी	लेखक नाव
डॉ. रघुनाथ तुकाराम चौत्रे	बाल्यावस्था	डॉ. पिंगळा धांडे
	शिक्षणाचा इतिहास सर्वांसाठी शिक्षण	डॉ. चंद्रकांत मोरे
	भाषा प्रयोगशाळा	डॉ. चंद्रकांत मोरे
	शारीरिक क्षमता	डॉ. चंद्रकांत मोरे
	अभ्यासक्रमाचे विकसन	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	जीवन कौशल्ये	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	नीतिशास्त्र	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	शैक्षणिक मूल्यमापन	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	उपचारात्मक अध्यापन	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम

तज्ज्ञ नाव	समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी	लेखक नाव
डॉ. पी. आर. गायकवाड	अभ्यासक्रमाचे विकसन	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	पर्यावरण शिक्षण	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	प्रायोगिक पद्धती	डॉ. भूषण कर्डिले आणि टीम
	स्त्री शिक्षणाचा विस्तार	डॉ. कल्पना साळुंके
	मूल्यशिक्षण	डॉ. कल्पना साळुंके
	लिंग शाळा आणि समाज	डॉ. प्रतिभा देसाई
	सामाजिक मुल्ये	सुनिता विजय काटम
	भावनिक समायोजन	प्रतिभा मावळे
	सूक्ष्म अध्यापन	कविता साळुंके
	योग शिक्षण	डॉ. पी. बी. दराडे

तज्ज्ञ नाव	समीक्षनासाठी दिलेल्या नोंदी	लेखक नाव
डॉ. उमाजी नायकवडे	पंडिता रमाबाई	सौ. हर्षणी पात्रे
	माहिती अधिकार	प्रा. डॉ. विद्युलता पांढरे
	विशेष शिक्षण	डॉ. नवनाथ ज्ञानदेव इंदलकर
	अंतर्गत मूल्यमापन	डॉ. किरण उराडे

	नैदानिक चाचणी	डॉ. दिलीप सेनाड
	शैक्षणिक मार्गदर्शन	प्रा. कळलावे महेश गंगाधर
	बालदिन	डॉ. शंकर धनवडे महावीर
	पर्यावरण मूल्यमापन	डॉ. के. एम. भांडारकर
	पर्यावरण विज्ञान	डॉ. के. एम. भांडारकर
	पर्यावरण अभियांत्रिकी	डॉ. के. एम. भांडारकर

शेवटी प्रशासकीय पूर्तता व उपस्थितांचे आभार मानून बैठक संपल्याचे घोषित करण्यात आले

डॉ. कविता साळुंके

विश्वकोष शिक्षणशास्त्र ज्ञानमंडळ,

समन्वयक